Senedd Cymru: Y Grŵp Trawsbleidiol ar Anabledd

Noddir gan Mark Isherwood AS

Dydd Iau, 2 Gorffennaf 2020, 2.30pm-3.30pm

Yn bresennol: Mark Isherwood AS - Cadeirydd (Senedd Cymru), Jane Hutt (y Dirprwy Weinidog a'r Prif Chwip - Senedd Cymru), Zoe Richards - Ysgrifennydd (Anabledd Dysgu Cymru), Paul Allchurch (Hafal), Melanie Andrews (Cymdeithas Clefyd Niwronau Motor), Adele Battaglia (Unigolyn), Brett Bignall (Dewis, Canolfan Byw Annibynnol), Tracey Blockwell (Disability Advice Project), Dave Bracher (Cymdeithas Anafiadau Asgwrn Cefn), Rebecca Brown (WNA), Margaret Buchanan Gedd (Blind Veterans), Adrian Burke (Cymdeithas Dai First Choice), Diane Carter (Imputas Dance), Alex Chung (Legacy International Group), Lorraine Cosgrove (Versus Arthritis), Mark Davies (COS), Sian Davies (Mencap Cymru), Rhian Davies (Anabledd Cymru), Lynn Delfosse (Cyngor Cymru i Bobl Fyddar), Ryland Doyle (Senedd Cymru), Sophie Dyment (Cymdeithas MS Cymru), Irina Erchova (Prifysgol Caerdydd), Lyndon Evans (Senedd Cymru), Miranda Evans (Anabledd Cymru), Delwyn Evans (Anabledd Cymru), Ruth Fabby (Celfyddydau Anabledd Cymru), William Fawcett (Year), Pearl Findlay-Dykes (Unigolyn), Mandi Glover (Anabledd Cymru), Andrea Gordon (Cŵn Tywys Cymru), Maggie Hayes (Cyngor Bwrdeistref Sirol Castell-nedd Port Talbot), Annette Hewitson (Cyngor Sir Wrecsam), Willow Holloway (Autistic Women's Empowerment Project), Lynne Hughes (Cymdeithas MS Cymru), Denise Inger (Snap Cymru), Megan John (Anabledd Cymru), Robin Johns (Unigolyn), Peter Jones (Cŵn Tywys Cymru), Gary Jones (Gwasanaeth Asesu Gyrru a Symudedd Cymru), Petra Kennedy (Sefydliad y Deillion Merthyr Tudful), Cecilia Kenny (Unigolyn), Nic Kinnaird (Unigolyn), Grace Krause (Anabledd Dysgu Cymru), Maureen Lee (Cymdeithas Dai First Choice), George Lockett (Unigolyn), Eryl Loring (Senedd Cymru), Jon Luxton (Senedd Cymru), Hilary Maclean (Maclean Realtime Text Ltd), Louise McGrath (Cyngor Cymru i Bobl Fyddar), Shelley McGuire (Cymorth Arthritis Casnewydd), Marg McNiel (See Around Britain), Terry Mills (Unite the Union), Hayley Morgan (Unigolyn), Rhian Morgan (Unigolyn), Sian Nicholas (Unigolyn), Eric Owen (Fforwm Anabledd Sir y Fflint), Nathan Owen (RNIB Cymru), Angharad Paget-Jones (Unigolyn), Trevor Palmer (GL100 Services), Rebecca Phillips (Cyngor Cymru i'r Deillion - Cofnodion), Tessa Polniaszek (Thinking Diversity CIC), Joe Powell (Pobl yn Gyntaf Cymru Gyfan), Angharad Price (Comisiwn Cydraddoldeb a Hawliau Dynol), Sarah Rees (Senedd Cymru), Zoe Richards (Anabledd Dysgu Cymru), Tricia Roberts (Fforwm Anabledd Sir y Fflint), Karen Robson (Action on Hearing Loss), Simon Rose (Anabledd Dysgu Cymru), Adele Rose-Morgan (Joining the Dots), Rebecca Rosenthal (Sir Gâr Cyfartal), April Sampson (Grŵp Colegau NPTC), Carl Sauer (Unigolyn), Kelly Stuart (Pobl yn Gyntaf Cymru Gyfan), Alison Tarrant (Prifysgol Caerdydd), Jan Thomas (Fforwm Anabledd Sir y Fflint), Erica Thomas (Unigolyn), Megan Thomas (Anabledd Cymru), Dylan Thomas (Unigolyn), Bethan Thompson (Unigolyn), Jan Underwood (UCU Cymru), Folkert Veenstra (Hygyrchedd Powys), Lara Warlow (Unigolyn), Karen Warner (Anabledd Dysgu Cymru), Amanda Wells (Unigolyn), Vin West (Grŵp Hygyrchedd Arfon), James Wilkinson (The Big Issue), Michelle Williams (Pobl yn Gyntaf Cymru Gyfan), Gemma Williams (Fforwm Anabledd Sir y Fflint), Kat Williams (Autistic UK), Mark Wilson (UCU Cymru), Kate Young (Fforwm Rhieni a Gofalwyr Cymru Gyfan)

Ymddiheuriadau: Dim.

1. Croeso a chyflwyniadau.

Croesawodd y Cadeirydd y grŵp ac agorodd y cyfarfod.

2. CYFLWYNIADAU: Profiadau pobl anabl yn ystod COVID-19.

Andrea Gordon - Abertawe

Siaradodd Andrea am yr anawsterau y mae pobl sydd wedi colli eu golwg yn eu profi yn ystod y pandemig Covid-19. Mae cadw pellter cymdeithasol yn broblem yn arbennig ac mae'n destun pryder i bobl sydd wedi colli eu golwg, wrth iddynt ddechrau mynd o le i le. Er nad oes ateb syml, mae Andrea yn ymgyrchu i'r cyhoedd helpu trwy gyfathrebu ar lafar pryd bynnag y bo modd a byddai'n hoffi petai Llywodraeth Cymru yn cefnogi'r neges honno.

Hefyd, nododd Andrea gynnydd yn nifer y bobl sydd â nam ar eu golwg sy'n teimlo'n unig ac yn ynysig a siaradodd am yr argyfwng sydd ar ddod i bobl y mae angen cymorth arnynt gan Swyddog Adsefydlu ar gyfer y rhai sydd â nam ar eu golwg. Yn Abertawe, mae rhestr aros 12 mis ar gyfer asesiad yn barod, ac mae hyn yn cynyddu'n gyson.

O ran y mesurau newydd sy'n cael eu gwneud i'r amgylchedd adeiledig, pwysleisiodd Andrea fod angen cyfathrebu ynghylch y newidiadau â phobl sydd wedi colli eu golwg. Nid yw llinellau a saethau wedi'u paentio yn hygyrch i bobl sydd wedi colli eu golwg a, gan fod tafarndai a bwytai wedi ailagor bellach, bydd ardaloedd eistedd ar balmentydd yn beryglus i bobl oni bai eu bod wedi'u hamgylchynu gan rwystrau solet, yn hytrach na chonau neu dâp. Mae angen ystyriaethau i atal pobl anabl rhag bod y rhai olaf i ddod allan o'r cyfyngiadau symud.

Sian Nicholas - Caerffili

Roedd Sian yn falch bod Llywodraeth Cymru wedi sicrhau bod cyhoeddiadau'r Gweinidogion yn defnyddio dehonglydd BSL yn eu cynadleddau i'r wasg am y coronafeirws. Fodd bynnag, roedd hi'n teimlo bod y negeseuon o Gymru ac o Loegr ar newyddion y BBC yn ddryslyd.

Dywedodd Sian hefyd nad yw staff trafnidiaeth gyhoeddus a theithwyr eraill wedi bod yn gwisgo mygydau, sy'n gwneud i'w phartner, sy'n dibynnu ar drafnidiaeth gyhoeddus i gyrraedd y gwaith, deimlo'n anniogel.

Fel rhywun sy'n gweithio yn Tesco, mae Sian wedi bod yn teimlo'n ynysig iawn yn y gwaith ers i aelodau staff fod yn gwisgo mygydau wyneb. Mae'n ddarllenydd gwefusau, felly ni all gyfathrebu â phobl eraill yn ystod ei hegwyl. Mae Sian hefyd wedi wynebu gwahaniaethu fel siopwr - nid oedd staff yn fodlon tynnu eu mygydau i alluogi Sian i ddarllen gwefusau ac maent wedi gwrthod ysgrifennu negeseuon ar bapur.

Rhannodd Sian ei phrofiad o apwyntiadau meddygon teulu a chael canlyniadau profion gwaed. Gan fod meddygfa teulu Sian wedi bod ar gau, mae angen i gleifion archebu presgripsiynau amlroddadwy dros y ffôn. Gan fod Sian wedi colli ei chlyw, ni all wneud hyn. Dywedodd hefyd ei bod wedi gwneud dau gais am apwyntiad fideo ac ar y ddau achlysur, cysylltodd y meddyg teulu â hi dros y ffôn. Yr unig ateb oedd i'w merch gyfathrebu â'r meddyg teulu, gan adael Sian allan o'r broses. Yn ogystal, gwrthodwyd rhoi canlyniadau prawf gwaed Sian dros y ffôn gan ddefnyddio TypeTalk, sef gwasanaeth cyfnewid dilys.

Roedd Sian yn falch o ddweud ei bod wedi cael gwasanaeth rhagorol yn ei banc lleol lle'r oedd staff yn barod i dynnu eu mygydau i’w galluogi i ddarllen gwefusau gan ddilyn y rheolau cadw pellter cymdeithasol.

Michelle Williams - Conwy

Fel aelod o Conwy Connect, dywedodd Michelle fod aelodau’r grŵp wedi bod yn teimlo’n ynysig iawn a bod ymdeimlad cyffredinol eu bod wedi cael eu hanghofio yn sgil y diffyg gwybodaeth a gafwyd.

Cecilia Penny - Wrecsam

Dywedodd Cecelia wrth y grŵp nad yw hi wedi bod yn gwarchod ac nid yw wedi cael unrhyw gyfarwyddyd i wneud hynny. Fodd bynnag, roedd hi'n teimlo bod y cyhoedd yn tybio bod pob person anabl wedi cael cyfarwyddyd i aros adref. Mae Cecelia yn defnyddio cadair olwyn ac mae ganddi gi tywys. Mae mynd allan wedi bod yn fwy anodd iddi oherwydd y mesurau newydd. Hefyd, nododd Cecelia ostyngiad yn y gefnogaeth y mae'n ei chael o dan y Cynllun Taliad Uniongyrchol. Fodd bynnag, mae ei chysylltiad â’r gwasanaethau cymdeithasol yn parhau i fod yn dda.

Adele Battaglia - Casnewydd

Ar hyn o bryd mae Adele yn y grŵp gwarchod ac mae'n teimlo y bydd dod allan o’r cyfyngiadau symud yn fwy heriol na mynd i mewn. Hoffai pe bai Llywodraeth Cymru yn creu cynllun i gefnogi'r rhai sy'n gwarchod i ddod allan o’r cyfyngiadau symud.

Mae gan Adele sglerosis ymledol ac fel arfer mae'n cael triniaeth bob 6 mis i arafu cynnydd yr afiechyd. Fodd bynnag, oherwydd y pandemig, mae'r uned sglerosis ymledol wedi troi’n ward Covid-19 ac mae'r driniaeth wedi dod i ben dros dro.

Er bod Adele yn gwarchod, mae hi bellach yn gallu mynd allan am dro. Fodd bynnag, yn ei hardal, nid oes cyfleusterau toiled ar gael. Byddai'n annog cynghorau i agor toiledau i'r anabl o leiaf.

Cododd Adele fater a oedd yn effeithio ar rai pobl oedrannus ac anabl mewn archfarchnadoedd.

Oherwydd y sefyllfa bresennol, gall ciwiau weithiau fod yn hirach na'r arfer. Ni all rhai pobl sefyll am gyfnodau hir a theimlai Adele y dylai archfarchnadoedd roi rhai mesurau ar waith, fel darparu cadeiriau neu roi blaenoriaeth ar gyfer y tiliau.

3. Ymateb Jane Hutt, y Dirprwy Weinidog, i'r cyflwyniadau.

Diolchodd y Dirprwy Weinidog i’r holl siaradwyr am eu cyfraniadau.

Gwnaeth JH gydnabod yr heriau enfawr y mae pobl yn eu profi yn ystod y pandemig a phwysleisiodd bwysigrwydd gweithio gyda phobl anabl a sefydliadau cynrychiadol dan arweiniad pobl anabl er mwyn gwneud cynnydd. Dywedodd JH fod John Luxton, Cynghorydd Polisi Arbenigol Llywodraeth Cymru, yn gweithio gyda'r Fforwm Cydraddoldeb Anabledd i lunio datganiad sy’n tynnu sylw at effaith Covid-19 ar bobl anabl. Bydd astudiaethau achos, sylwadau a thystiolaeth o'r cyfarfod heddiw yn cyfrannu at y ddogfen. Anogodd JH yr aelodau i anfon eu cyfraniadau at equalitybranch@gov.wales.

Dywedodd JH fod y Fforwm Cydraddoldeb Anabledd wedi cynnal pum cyfarfod ers dechrau’r cyfyngiadau symud, gyda'r cyfarfod diwethaf yn cynnwys cyflwyniad gan y Dirprwy Brif Swyddog Meddygol am orchuddion wyneb. O ganlyniad i'r cyfarfod hwn, mae Iechyd Cyhoeddus Cymru yn ystyried dosbarthu mygydau wyneb tryloyw o fewn y GIG ac yn gobeithio gwneud hyn cyn gynted â phosibl.

Ymatebodd JH i'r sylwadau a godwyd yn ystod y cyflwyniadau blaenorol.

Mewn ymateb i gyflwyniad Andrea, myfyriodd JH ar yr anawsterau y mae pobl sydd wedi colli eu golwg wedi'u cael o ran cadw pellter cymdeithasol. Pwysleisiodd Llywodraeth Cymru bod angen i awdurdodau lleol gynnal Asesiadau o’r Effaith ar Gydraddoldeb ac ymgysylltu â phobl anabl. Dywedodd JH wrth y grŵp fod Rhian Davies o Anabledd Cymru wedi awgrymu sefydlu fforwm anabledd ar lefel leol ac ar lefel genedlaethol mewn cyfarfod diweddar o Gyngor Partneriaeth y Trydydd Sector. Roedd JH yn cefnogi hyn ac anogodd y Grŵp Trawsbleidiol i fynd ar drywydd y syniad.

Gwnaeth JH gydnabod y gall unrhyw newidiadau i'r amgylchedd ffisegol fod yn anodd i bobl sydd wedi colli eu golwg wrth i lwybrau ddod yn anghyfarwydd ac yn anodd eu rhagweld. Dywedodd wrth y grŵp am y canllawiau a luniwyd gan y Gweinidog Tai a Llywodraeth Leol, o'r enw, 'Creu mannau cyhoeddus mwy diogel: coronafeirws'. Hefyd, cefnogodd JH yr awgrym ar gyfer 'Cod Cwrteisi Coronafeirws' a chytunodd i fynd ar drywydd y mater. Pwysleisiodd JH bwysigrwydd tanategu popeth sy'n digwydd trwy ymrwymo i sicrhau nad yw'r adferiad yn cael effaith negyddol ar gydraddoldeb yng Nghymru.

Gan fyfyrio ar sylwadau Michelle, gwnaeth JH gydnabod y gall pobl deimlo'n ynysig ac ar wahân, a all fod yn sgil peidio â chael mynediad at wybodaeth hygyrch. Dywedodd JH wrth y grŵp fod gan Lywodraeth Cymru grŵp Cyfathrebu Hygyrch erbyn hyn, sy'n gweithio ar faterion o'r fath.

Bydd JH yn gofyn i'r grŵp gynnwys Michelle.

Roedd JH yn falch o glywed bod Cecelia wedi gallu darganfod beth sy'n digwydd o ran y pecynnau Gwasanaethau Cymdeithasol a sut maen nhw'n cael eu gweithredu. Ychwanegodd JH fod Llywodraeth Cymru wedi bod yn monitro'r cyfyngiadau yn ofalus iawn.

Mewn ymateb i gyflwyniad Sian, adleisiodd JH ei sylwadau ynghylch pwysigrwydd dehonglwyr BSL yng nghynadleddau'r wasg Llywodraeth Cymru. Ychwanegodd mai negeseuon Llywodraeth Cymru oedd y rhai pwysicaf i'w gwylio gan eu bod yn nodi'r rheoliadau a'r arweiniad ar gyfer Cymru. Diolchodd hefyd i Sian am rannu ei phryderon ynghylch gweithio a siopa. Bydd JH yn mynd â'i sylwadau at Lesley Griffiths AS.

Roedd JH yn bryderus iawn o glywed am y profiadau a gafwyd gyda'r meddyg teulu, gan ychwanegu y dylent fod yn gwneud galwadau fideo ac yn ymateb i wasanaethau trosglwyddo. Gwnaeth JH gydnabod fod angen i grwpiau cyfathrebu hygyrch edrych ar gyfathrebu hygyrch ar gyfer iechyd a gofal cymdeithasol, ond hefyd trafnidiaeth, gwaith a siopa. Mae TUC Cymru ynghlwm â monitro'r hyn sy'n digwydd a bydd JH yn rhannu'r canfyddiadau gyda nhw.

Diolchodd JH i Adele am ei chyflwyniad ac am rannu pwyntiau pwysig am warchod. Awgrymodd JH y dylai'r Fforwm Cydraddoldeb Anabledd ystyried sylwadau Adele ynghylch dod allan o'r cyfyngiadau symud.

O ran toiledau cyhoeddus, rhoddodd JH wybod i'r grŵp mai'r awdurdodau lleol unigol sy'n penderfynu a ydynt yn agor eu toiledau, eu parciau ac yn y blaen. Fodd bynnag, roedd hi'n cydnabod pwysigrwydd ystyried hyn a sicrhau bod modd cael mynediad i'r gwasanaethau sydd eu hangen.

Cytunodd JH fod dychwelyd yr unedau sglerosis ymledol a pharhau â thriniaethau yn bwysig ac roedd yn siŵr y bydd Aelodau o'r Senedd yn mynd ar drywydd hyn.

I gloi, diolchodd JH i bawb a fu'n rhan o'r cyfarfod ac atgoffodd y grŵp bod ganddynt bob cyfle i ddylanwadu ar y broses adfer. Mae gan Lywodraeth Cymru system oleuadau traffig i fynd â Chymru yn raddol allan o'r cyfyngiadau symud, gan sicrhau bod cydbwysedd rhwng bod yn ofalus a galluogi pobl i weld teulu a ffrindiau, a dychwelyd i'r gwaith. Mae angen i Lywodraeth Cymru gyflwyno adferiad sy'n diwallu anghenion pobl Cymru a rhaid i gydraddoldeb fod yn rhan flaenllaw ohono.

Gellir anfon cyfraniadau at yr adroddiad i'r Fforwm Cydraddoldeb Anabledd: equalitybranch@gov.wales.

4. Ymateb y Comisiwn Cydraddoldeb a Hawliau Dynol i'r cyflwyniadau - Angharad Price.

Fel rheolydd y Ddeddf Cydraddoldeb, rhoddodd Angharad y wybodaeth ddiweddaraf am eu

gwaith yn ystod y pandemig. Roedd hyn yn cynnwys:

- Annog Llywodraeth Cymru i gyhoeddi Asesiadau o Effaith ar Gydraddoldeb ar gyfer eu holl benderfyniadau.
- Ysgrifennu at Gyngor Caerdydd pan oeddent yn gwneud eu penderfyniadau am yr amgylchedd adeiledig i'w hatgoffa am eu rhwymedigaethau i gynnal Asesiad o'r Effaith ar Gydraddoldeb ac i ymgysylltu â sefydliadau pobl anabl ynghylch addasiadau rhesymol. Hefyd, gweithio gyda Chymdeithas Llywodraeth Leol Cymru i anfon llythyrau at bob awdurdod lleol i'w hatgoffa am eu rhwymedigaethau.
- Ysgrifennu at Gonsortiwm Manwerthu Prydain. Mae cwmni cyfreithiol yn Lloegr yn delio â thua 400 o hawliadau mewn perthynas â'r prif archfarchnadoedd yn peidio â gwneud addasiadau.
- Llunio canllawiau ar gyfer archfarchnadoedd, sefydliadau manwerthu a sefydliadau nad ydynt yn ymwneud â manwerthu ynghylch sut maent yn cydymffurfio â'r Ddeddf Cydraddoldeb a'u rhwymedigaethau fel darparwyr gwasanaethau mewn perthynas â'r rhwymedigaethau newydd ynghylch cadw pellter cymdeithasol.
- Llunio eu canllawiau cyflogaeth eu hunain i sicrhau bod cyflogwyr yn cyflawni eu rhwymedigaethau yn ystod y sefyllfa bresennol a bod hyn yn cyfrannu at ganllawiau Llywodraeth Cymru i gyflogwyr i'w hatgoffa am asesiadau risg a'u rhwymedigaethau i weithwyr anabl.
- Maent yn bwriadu rhoi mwy o gyngor i'r rhai sydd wedi dioddef gwahaniaethu. Nid yw'r Gwasanaeth Cymorth Ymgynghorol ar Gydraddoldeb, sy'n cynnig cefnogaeth gyda hawliadau gwahaniaethu, wedi cael llawer o alwadau o Gymru. Mae rhagor o wybodaeth ar gael ar eu gwefan.

5. Cwestiynau/sylwadau.

Mae Marg McNeil, ynghyd â Trevor Palmer a Vin West, yn ymddiriedolwr ac yn sylfaenydd elusen dan arweiniad pobl anabl sydd wedi'i lleoli yng Nghymru o'r enw 'See Around Britain'. Ei phwrpas yw helpu pobl anabl i adael y cyfyngiadau symud yn ddiogel trwy wahodd dinasyddion a pherchnogion lleoliadau i gyflwyno ffotograffau a fideos a fydd yn helpu i roi hyder a sicrwydd i bobl y mae angen iddynt ymweld neu sy'n dymuno ymweld. Gofynnodd Marg i'r Cadeirydd am ganiatâd i ddarparu rhagor o wybodaeth yn y cyfarfod nesaf. Cytunodd y Cadeirydd.

Dywedodd Margaret Buchanan nad yw Llywodraeth Cymru wedi rhoi sylw i bobl sy'n fyddar a dall. Nid ydynt wedi cael unrhyw arweiniad na chyfarwyddiadau yn ystod y pandemig. Awgrymodd Margaret y dylai unrhyw un sydd wedi'i gofrestru'n fyddar a dall gael llythyr gwarchod yn awtomatig i sicrhau eu bod yn cael y wybodaeth ddiweddaraf. Nid yw Llywodraeth Cymru wedi deddfu ar y Ddeddf Clefydau Prin ac mae pobl wedi cael eu hanwybyddu.

Rhoddodd y Cadeirydd wybod i'r aelodau am adroddiad Which? a ganfu fod dau o bob pump (40 y cant) o bobl sy'n agored i niwed yn sefyllfaol yn y DU – sef y rhai nad ydynt mewn perygl clinigol

uwch o’r coronafeirws ond sy'n dal i fod angen help i gael gafael ar fwyd gan fod ganddynt nam ar eu golwg neu fod ganddynt anawsterau dysgu – yn dweud eu bod yn cael anawsterau wrth gael gafael ar hanfodion. Yng Nghymru, tyfodd y nifer i bron hanner. Bydd yr adroddiad yn cael ei rannu â’r grŵp.

Gofynnodd Angharad Jones pam na roddwyd mesurau ar waith yn gynt.

Dywedodd Zoe Richards wrth y grŵp y bydd adroddiad yn cael ei lunio ar sail y sylwadau a’r cwestiynau a geir.

Diolchodd y Cadeirydd i bawb am fod yno a daeth â’r cyfarfod i ben.

6. Dyddiad y cyfarfod nesaf.

Cynhelir y cyfarfod nesaf ymhen mis. Y dyddiad a’r amser i'w cadarnhau.

7. Camau i’w cymryd.

- Amlygu pwyntiau allweddol o'r cyfarfod mewn adroddiad i’r Dirprwy Weinidog.
- Cynnwys cyflwyniad gan See Around Britain yn y cyfarfod nesaf.
- Rhannu adroddiad Which? gyda’r aelodau.